

Věc: Oponentský posudek bakalářské práce Michaely Plavjanikové s názvem *Pojetí ženy ve vybraných islandských rodových ságách*.

Autor posudku: doc. Mgr. Jakub Češka, Ph.D.

Přestože to není z názvu práce zcela zřejmé, hned z úvodních kapitol je jasné, že se autorka hlásí ke genderově orientované analýze. V genderu se pro ni hlavním referenčním rámcem stává sice průkopnická, ale přesto již poněkud letitá kniha Simone de Beauvoir *Druhé pohlaví* (i když se místy odvolává i na jiné autory). K důslednějšímu rozpracování genderové perspektivy by bylo zapotřebí vyjasnit vztah islandských rodových ság ke skutečnosti. Ovšem nejenom v ohledu, jak to autorka činí: zdali jsou ságy hodnověrné, nebo zda jejich obsah máme přičíst době jejich vzniku; nýbrž také s důrazem na roli vyprávění při utváření genderu. Bez výraznějšího rozpracování vztahu fikce ke skutečnosti (při vyjasnění toho, co je čeho příčinou, zdali se skutečnost zrcadlí ve fikci, nebo naopak v životě napodobujeme narativní modely atp.) nelze sociálně konstruovaný gender (v případě, že jej hodláme studovat na bájích) mapovat.

Autorka tuto otázku (vztahu jazyka a jeho role při konstituci genderu) odkládá, ve skutečnosti tedy provádí určitou tematickou analýzu, při níž vychází z genderového předporozumění, neboť klíčovými figurami se v její analýze stávají právě ty, jež jsou spjaty s feminitou (dívka, manželka, matka, vdova a rozvedená žena, stará žena). Pokud by tedy rovnou přistoupila k tematické analýze, mohla si interpretační situaci zjednodušit, neboť nemusela otázku hodnověrnosti ság vůbec řešit, ani vztah vyprávění a skutečnosti. V případné tematické analýze by byla výrazněji nucena mapovat určité tematické komplexy, tudíž také funkčnost jejich jednotlivých komponentů. Důraz, který klade na interpretaci ženského elementu, by pak bylo třeba rovnoměrně rozložit při výkladu funkčnosti mužského prvku. Jelikož ale autorka vychází z genderových stereotypů, má její analýza převážně statický ráz (ověřující a dokládající) – genderovou tematiku podrobně ilustruje parafrází osudů hrdinek. Teoretický a interpretační výkon zůstává tudíž převážně rozptýlený ve zmíněných parafrázích. Je však třeba uznat, že autorka podává poměrně rozsáhlou parafrázi příběhů, z níž si můžeme učinit plastickou představu o myšlenkovém horizontu islandských ság. Jelikož je její interpretační výkon poněkud zastřen představováním genderových stereotypů a zmíněného myšlenkového světa, nepodaří se jí výrazněji propojit dílčí sledovaná témata. Také v závěru práce, který do jisté míry předkládá jako interpretační výsledek, převážně parafrázuje již dříve předložená tvrzení, přičemž se opět k důslednější reflexi nedostane, o čemž mohou svědčit poměrně volné charakteristiky: „U žen je akcentován vzhled, čímž mám na mysli krásu a vnější znaky jako výšku a vlasy. Postavy se vyznačují jak pozitivními, tak negativními rysy. Vybrané postavy jsou popisovány jako hodné, milé, oblíbené v kolektivu, odvážné, tvrdé a nesmlouvavé, rozvážené, výřečné, štědré, prudké, neústupné, či vzpurné, marnivé, horké krve, rázné, rozhodné, schopné, či silné. (...) nicméně značnou část charakteristik mají obě pohlaví společná, lépe řečeno, některé mužské atributy v sobě nese i ženská postava.“ (s. 66) Nabízí se totiž otázka, jestli by nebylo možné určité charakteristiky uspořádat do binárních opozic, které by mohly posléze posloužit jako východisko pro konstruování tematických linií. Tímto

by také mohlo být zřetelněji artikulováno symbolické pole, jehož jsou oběti (jsou jím objektivovány) jak mužské, tak i ženské postavy. A to zejména proto, že charakteristiky mužských a ženských prvků jsou často binární. Pokud by se autorka vydala po cestě komponování tematických matic, mohla by ustoupit ze statického genderového modelu, který v práci s přehledem a bezpečně dokládá, k modelování dynamiky literárními prostředky inscenovaného světa. V závěru práce nalezneme totiž také kromě obecných charakteristik sice jednoduše formulovaná tvrzení, ovšem trefná a podnětná: „Žena vystupuje jako hlas svědomí, který mužům připomíná jejich povinnost.“

Z toho, co autorka i jinde píše, vyplývá, že zatímco mužský prvek se vyznačuje jistou setrvačností a konzervativností (jedná se o princip statický, stabilizující a zbrzdňující, tudíž je tím, co se staví proti určitému jednání, které žena většinou vyžaduje), přičemž muž klade důraz na zákony (i pomstu je třeba vykonat podle pravidel), ženský princip je naopak prvkem destabilizujícím, který působí změnu, ať již při nabádání mužských postav k pomstě, v intrikažení, nebo také při nechuti dívek vzít si dojednaného ženicha, když to s nimi nebylo projednáno. Tím pádem by nám mohla vykrystalizovat základní opozice mezi nesmlouvavostí žen, které se řídí hlasem krve (zde můžete uplatnit stereotyp, že žena je v přímém kontaktu s přirozeností), zatímco mužství by bylo naopak situováno na pólu zákonitosti (základní opozicí by tudíž bylo tradiční dělení na fysis a nomos). Proto by také mužský prvek působil jako zbrzdění nároků přirozenosti (působil by na její kultivaci – zde by bylo možné vyznačit další ze stereotypů), čímž bude zároveň lidské jednání vyvazováno z absolutního nároku života. V tomto kontextu by se ukázala zásadní důležitost peněz, které opět slouží jako racionální princip, jež vnáší řád do iracionálních a ničím nepoměřitelných nároků života – například ve snaze vyplatit se z vraždy (a tudíž kvantifikovat nekvantifikovatelné), tímto také utišit hlas krve.

Kvůli utlumenému interpretačnímu hlasu, který autorku nepřivádí k výraznější reflexi provázanosti dílčích témat, zároveň však také s ohledem na velice zdařilou parafrázi, v níž autorka prokazuje svoji interpretační schopnost ilustrovat a dále rozvíjet na zvoleném literárním korpusu zvolené genderové figury, navrhuji předloženou práci hodnotit jako velmi dobrou.

